

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Горб Ю.В.

аспірант,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ ПОШУКУ НЕДОЛІКІВ ТА ПРОГАЛИН У ВИСНОВКАХ СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ

В вітчизняному законодавстві на етапі розслідування кримінальних правопорушень досить значущим елементом є висновок судової експертизи. Та й слід зазначити, що при ухваленні вироку висновок експерта слугує провідним фактором. Хоча в ст. ч. 2 ст. 84 КПК України (надалі – КПК) зазначено, що висновок експерта в кримінальному провадженні є процесуальним джерелом доказів який не є обов'язковим для особи або органу, який здійснює провадження, і не має наперед встановленої доказової сили, такі висновки зазначено ч. 2 ст. 94, ч. 10 ст. 101 КПК. Але на практиці таке розуміння майже не застосовується. Адже на етапі досудового слідства такий висновок є «рушійною силою» для складання підозри та як наслідок формування обвинувального висновку. Крім того, при дослідженні матеріалів справи на етапі судового розгляду, висновок судової експертизи є важливим елементом для постановлення вироку. Особливо це стосується судово-медичних експертиз, що згідно до ч. 2 ст. 242 КПК проводяться обов'язково. Слід одразу зазначити, що хоча експертний висновок є таким суттєвим на всіх етапах розслідування справи, та в практиці траплялось безліч випадків коли сторона захисту на цілком законних підставах знаходила суттєві прогалини в таких висновках, які в результаті просто не бралися до уваги судом при ухваленні вироку, а найчастішою причиною не врахування таких елементів слідства було визнання доказів на яких було зроблено експертні висновки – недопустимими.

В п. 17 Постанови Пленуму ВСУ «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» № 8 від 30.05.1997 р. роз'яснено, що при перевірці й оцінці експертного висновку суд повинен з'ясувати: – чи було додержано вимоги законодавства при призначенні та проведенні експертизи; – чи не було обставин, які виключали участь експерта у справі; – компетентність експерта і чи не вийшов він за межі своїх повноважень; – достатність поданих експертів об'єктів дослідження; – повноту відповідей на порушені питання та їх відповідність іншим фактичним даним; – узгодженість між дослідницькою частиною та підсумковим висновком експертизи; – обґрунтованість експертного висновку та його узгодженість з іншими матеріалами справи.

Отже, розглянемо найбільш розповсюджені недоліки та прогалини які можливо виявити в висновках судових експертиз, та які можливо використати на свою користь стороні захисту.

1. Відповідно до норм КПК слідчий, прокурор, суд мають не тільки роз'яснити, але й забезпечити право підозрюваного, обвинуваченого на захист. Одним з таких гарантованих прав підозрюваного, обвинуваченого є право на відвід – в тому числі експерту (експертній установі). У разі ігнорування такого права підозрюваного, обвинуваченого надає підстави наполягати на визнанні отриманого доказу – висновку експерта недопустимим.

2. У висновку експерта обов'язково повинно бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків, дана норма передбачена ч. 2 ст. 102 КПК такі вимоги міститься також у ст. 4 закону «Про судову експертизу», ст. 70 КПК, п. 3.2.7 Інструкції про проведення судово-медичної експертизи (Наказ МОЗ № 6 від 17 січня 1995 р.). Згідно ч. 3 ст. 223 КПК роз'яснення прав і обов'язків, а також попередження про встановлену Законом відповідальність покладено на слідчого, прокурора. Власноручний підпис експерта про те, що йому відомі про покладену на нього відповідальність, або його права та обов'язки – не є попередженням належних офіційних осіб. Таких дій в більшості випадків належним чином не дотримуються, що є черговою підставою стверджувати про те, що висновок експерта з такими порушеннями є недопустимим доказом.

3. У п. 4.2. Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень (Наказ МОЗ № 6 від 17.01.95) зазначено, що судово-медичний експерт встановлює особу обстежуваного за паспортом чи іншим документом, що його замінює. Дана процедура не завжди дотримана, а тому і надає захиснику підстави стверджувати, що експертизу проведено щодо невідомої особи, а тому висновок експерта є недопустимим доказом.

4. Також слід звертати увагу на дотримання правил оформлення висновку експерта, який має містити вступну, описову, дослідну частину та висновки. Кожна з частин викладається з дотриманням встановлених вимог. Частою є практика, коли судово-медичний експерт переписує у своїх висновках дані з постанови слідчого та надає відповіді на його питання, беручи їх з раніше проведеного дослідження. При цьому дослідна частина експертизи, яка повинна містити докладний опис методики та етапів дослідження і всіх виявлених при цьому фактичних даних, що застосовувались, може бути просто відсутня, то в такому разі це дасть підстави заявити про визнання висновку експерта недопустимим доказом.

5. Частим є порушення коли зазначається тільки дата проведення експертизи, а час початку та закінчення взагалі відсутній, хоча це передбачено п. 2 ч. 1 ст. 102 КПК.

6. Особливу увагу слід приділити документам та матеріалам направленим на проведення експертизи. Одразу зазначемо, що відповідно до ч. 4. ст. 69 КПК експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для

проведення експертизи. Та окрім того, згідно до п 2.8 Інструкції про проведення судово-медичної експертизи, судово-медичний експерт має право ознайомлюватись з матеріалами справи, що стосуються експертизи. Якщо наданих матеріалів недостатньо для вирішення поставлених перед експертом питань, він має право порушувати клопотання перед особою, яка призначила експертизу, про надання додаткових матеріалів та документів, які необхідні для її проведення. Експерт також має право просити особу, яка призначила експертизу, уточнити або пояснити питання, запропоновані йому для вирішення при виконанні експертизи.

Для більш розгорнутого вивчення та дослідження етапу, процесуального оформлення та механізму направлення матеріалів експерту, для прикладу візьмемо найбільш поширену ситуацію щодо долучення медичної/амбулаторної картки потерпілої до матеріалів справи.

Беручи до уваги проведення судових експертиз на етапі досудового розслідування, досить частим є випадок коли у висновку судово-медичної експертизи міститься посилання на медичну карту хворого, яка згідно до супровідних документів не направлялася, оскільки в матеріалах кримінального провадження були відсутні дані про попереднє витребування в передбаченому законом порядку слідчим чи отримано ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів до медичних документів (амбулаторною/медичної карти). Таким чином, можна впевнено стверджувати, що всупереч вимогам ст. ст. 93, 101 КПК, слідчим не було зібрано у встановленому законом порядку жодних медичних документів та відповідно не надано їх експертам для проведення експертизи.

Трапляється й інша ситуація, коли згідно протоколу про надання доступу до матеріалів досудового розслідування обвинуваченому чи стороні його захисту надано доступ до матеріалів в яких знаходились висновки судових експертиз, однак відсутні медичні документи (амбулаторна/медична карта), за якими проводилось експертне дослідження. А опис речей і документів, які вилученні на виконання ухвали слідчого судді в матеріалах кримінального провадження не містять. При цьому, медичні документи речовими доказами у кримінальному провадженні не визнані, стороні захисту на виконання вимог ст.290 КПК не надавалися. Досить розповсюдженою є ситуація, коли у позапроцесуальний спосіб слідчим листом витребувано з медичної установи копію медичної/амбулаторної карти та без будь-яких підтверджуючих отримання документів її долучено органом досудового розслідування до матеріалів справи.

Отже, випадки зазначені вище є цілком правомірним підґрунтям для клопотання сторони захисту про визнання такої судової експертизи як недопустимий доказом, так як з самого початку було порушено процесуальні норми направлення матеріалів саме для проведення експертизи та ґрунтується на медичних документах, отриманих з порушенням встановленого порядку ст. ст. 159, 160, 163, 165 КПК України.

Висновки експертиз не можуть ґрунтуватись на доказах, які визнані судом недопустимими, а вказаний у вирокі висновок судово-медичної експертизи не відповідає вимогам ст. 101 КПК.

Тому в такому випадку захисники підозрюваних повинні контролювати такі нівелювання процесуальних норм судовими експертами та судом, та одразу реагувати шляхом подання клопотань, що дасть змогу визнати такі висновки недопустими доказами та в разі збільшити шанси на перемогу у складній боротьбі доказування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: «Про судову експертизу» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>
3. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи. Наказ МОЗ від 17.01.1995 № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95>

Корнєєва О.В.

студент,

Науковий керівник: Вапнярчук В.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТУ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ» У НАЦІОНАЛЬНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Інтеграційний розвиток України передбачає, зокрема, впровадження міжнародних стандартів судочинства в національну правову систему. Один з таких кроків був зроблений законодавцем шляхом закріплення в КПК України положення про необхідність винесення судового рішення лише за наявності доведеності вини особи поза розумним сумнівом (ч. 2 ст. 17 КПК) [2]. При цьому зміст та значення даної конструкції досі жодним чином не розтлумачено ні в КПК, ні в інших нормативно-правових актах, навіть беручи до уваги те, що ця конструкція є однією з ключових при винесенні судового рішення.

Термін «поза розумним сумнівом» є складовою більш широкого за об'ємом поняття – «стандарт доказування». Даний феномен знайшов своє відображення у правових системах Англії, США, Канади, Японії та в діяльності ряду міжнародних судових установ, у тому числі й Європейського суду з прав людини (далі – Суд).

В англійській та американській кримінальних процесуальних системах під стандартом доказування розуміється той рівень доведеності тверджень щодо обставин справи, які висуваються однією чи іншою стороною, якого вони повинні досягнути.

У США стандарт «поза розумним сумнівом» застосовується як щодо доведеності вини особи, так і при оцінці доказів. Американська юридична